

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

Харків – 2020

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Протокол № 6 від 20. 10. 2020 року

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка;

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики;

Мельников Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова;

Щербакова Наталія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови;

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка;

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія XXI століття : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2020. – 72 с.

Література

1. **Олдос Гакслі.** "Який чудесний світновий!" / Олдос Гакслі; – [пер. з англійської В. Морозов]. – Львів : ВСЛ, 2016. 368с.; 2. **В.К. Винниченко.** "Сонячна машина" / В. К. Винниченко; – Харків : Рух, 1928; 3. **Томас Мор.** "Утопія" / Т. Мор, Т. Кампанелла ; – [пер. з лат. Й. Кобов] - Київ : Дніпро, 1988. - с. 16-114.

Будилко Анастасія Олександрівна
Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Наук. кер.: к. філол. н., доцент Р. В. Мельників

ОБРАЗ МІСТА В ПРОЗІ ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО

Образ міста – один із домінуючих у літературі 1920-х років, зокрема в поезії М. Семенка, В. Сосюри, П. Тичини, «неокласиків», Є. Плужника, прозі М. Хвильового, М. Івченка, М. Могиллянського, В. Домонтовича, Б. Тенети, М. Галич, А. Любченка, Гео Шкурупія та ін. Засловами Р. Мовчан, варто говорити про «кілька дискурсів міста, кілька його стильових структур. Серед них можна вирізнити якнайзагальніші: футуристичну, неокласичну, романтичну, реалістичну» [5; 398].

Українська урбаністична проза в модерністському дискурсі чи не вперше була представлена і по-новаторському потрактована в романі «Місто» Валер'яна Підмогильного. Цей твір поряд з іншими засвідчив спроможність української романістики засвоювати класичні традиції як власної, так і зарубіжної, зокрема, французької, літератури, на новому естетичному та філософському рівні осягати найскладніші соціопсихологічні проблеми: місто – село – людина – інтелігент, творець на межі їх взаємодії.

Образ міста в прозі Валер'яна Підмогильного досліджували такі науковці, як Р. Мовчан, В. Ільїн, С. Павличко, О. Галета, В. Шевчук, І. Назаренко.

Розглядаючи «Місто» В. Підмогильного як зразок нового вітчизняного модерністського роману, Р. Мовчан наголосила на тому, що «у ньому світовий мотив підкорення людиною міста як об'єктивний шлях людської цивілізації моделювався по-новому – не так у соціальній, як у психологічній і навіть філософській площинах» [5; 423].

Незважаючи на великий інтерес до творчої спадщини В. Підмогильного, досі не проаналізовано належним чином структуру художнього простору роману на образно-символічному рівні, попри те, що кожен поціновувач творчого доробку В. Підмогильного визначає цю концепцію як домінуючу в його творчості. Отже, саме цим і зумовлена **актуальність** роботи.

На думку Ю. Лавріненка, умови, які диктує соціум призводять до фатального кінця, заганає людину у «чотирикутник смерті» української революції, в якому перемелювалась (часто на м'ясо) українська людина [...]. Автоматичним і порожнім бачить Підмогильний життя індустріального суспільства, в якому людина бігає і механічно, мов амортизована деталь машини, випадає в смерть [...]. Порожня людина стоїть у порожнечі [1; 10].

Потрібно підкреслити, що тілесність міста в романі є не лише відзнакою естетичної грані образу, але й зумовлює психологічну функцію останнього. У цьому контексті образ Києва в сюжеті твору відіграє роль актанта-опонента героя, що визначає, певною мірою, критерій самоцінності Степана, дзеркало його внутрішнього світу. Місто виявляє найтемніші начала людського ества («В містіспільність даху зближує людей не так тим, що вони можуть одне перед одним свої високі якості проявити, як тому, що незмога їм заховати брудних сторін свого життя, що, на жаль, належать до базисних» [6; 69]), нагадує про непривабливе минуле героя («Степан був гірко розчарований, що місто все ж не таке велике, щоб можна було розминатись із людьми» [6; 50], повертає його до реальності свого «я» («Юрба так легко збила йому пиху й так безжурно знищила його, що він починав кінець кінцем шкодувати себе, чіпляючись за уламки високих про себедумок» [6; 67]). У такій інтерпретації традиційного для літератури образу міст як чужого простору простежується певне руйнування стереотипів – акцент робиться не на ворожості міста людині, а на ворожості людини місту, коли сприйняття міста пробуджує в душі персонажа не страх та відчай, а руйнівні інстинкти: «Ось вони – горожани! Крамарі, безглузді вчителі, безжурні з дуроцівліялки в пишних уборах! Їх треба вимести геть, розчавити цю розпусну черву, і на місце їх прийдуть інші» [6; 19]. Виникає ситуація, коли бажання перетворити світ за новим зразком втрачає смисл прагнення до ідеалу, змінюється на тяжіння до помсти. У цьому контексті в романі В. Підмогильного рефлексія аполлонічного набуває якості ресентименту в його як ніцшеанському, так і в шелеровському розумінні – як динамічного комплексу вторинних негативних емоційних переживань (злості, задрощів, ненависті тощо), що виникає внаслідок слабкості та безсилля в результаті витиснення природно-реактивних афектів негативного характеру (імпульсів помсти, гніву, обурення тощо) і зрештою призводить до перереформування цінностей [3; 373].

Зважаючи на вищезазначене, можна зробити висновок, що творчість В. Підмогильного є потужним імпульсом у розробці модерністської урбаністичної тематики у вітчизняній літературі. У його оповіданнях, повістях, романах постає Київ 1920-х років, змальовані нові «міські» персонажі – службовці, непмани, студенти, актори, письменники, чиновники, міські установи (будинки творчості, будинки праці, музеї, кінотеатри, курси українізації тощо). На відміну від багатьох літературних колег, В. Підмогильний зображує не лише сучасні навчальні та науково-

громадські організації, виробничі установи, а також крамниці, кондитерські, кінотеатри, творчі вечірки, які символізують матеріальні та духовні вигоди міста. Урбанізаційна проблема самотності й беззахисності людини, особливо сільської, у місті – одна з ключових у творчості прозаїка. Більшість його героїв – люди, які опинилися між містом і селом: відірвавшись від сільського середовища, вони так і не змогли повністю прижитися в міському.

Література

1. Лавріненко Ю. Валеріян Підмогильний // Дивослово. 2001. № 2. С. 9-10.
2. Малинкін А. Н. Ресентимент // Культурологія. Енциклопедія / [под ред. С. Я Левит] : У 2 т. М. : РОССПЭН, 2007. Т. 2. 1184 с.
3. Мовчан Р. Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі / Р. Мовчан. К.: В. д: СтилоС, 2008. 541 с.
4. Підмогильний В. Місто : [роман]. К. : Молодь, 1989. 445 с.

УДК 821.161.2

Верман Максим Олександрович
Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. Р. В. Мельників

ПРОБЛЕМАТИКА ТВОРУ ОЛЕСЯ БЕРДНИКА «ЗОРЯНИЙ КОСАР»

Актуальність дослідження. Творчість українського письменника фантаста Олесь Бердник є досить незвичною як цілком для жанру, так і для іншої української літератури ХХ століття. Створення автором нових образів, нетипових для літератури радянської епохи, виявляє продуктивне підґрунтя для аналізу недостатньо вивченого твору О. Бердника «Зоряний корсар».

Мета дослідження полягає в розкритті проблематики твору О. Бердника «Зоряний корсар» через архетипний і текстуальний аналіз основних образів.

Сутність дослідження. Вагоме місце серед українських письменників фантастів посідає Олесь Бердник, творчість якого насичена національними, філософськими і релігійно-езотеричними мотивами. Його найвідоміший роман «Зоряний корсар» був виданий у 1971 році, у ньому порушувались актуальні для тогочасного суспільства проблеми, які радянський режим намагався приховати. Тому провідні радянські літературознавці розкритикували твір, звинувачуючи авторів «космічному націоналізмі» і «хохломанії в космосі». Дія твору відбувається у двох паралельних світах — не можна стверджувати, що це майбутнє і минуле, бо два світи існують одночасно, і автор відносить їх до одного універсуму. *«Академік Наан, естонець, вважає, що поруч з нами існує безліч світів.*